

Lovagok Útján a Kőszegi-hegységben

Összeállította: Orbán Imre

Ezen túrafüzetsporttárs tulajdona,

aki a egyesület tagja.

Lakcím:.....

Anyja neve:.....

Születési idő:.....

A túramozgalom teljesítését igazoljuk éssorszám alatt a
túramozgalom kitűzőjét kiadtuk.

.....

.....

túramozgalom szervezője

Orbán Imre

IGAZOLÁS

Kőszeg Jurisich vár (bélyegzés)	Ó-ház (mikor állították a tornyon található bronz táblát)
Léka (Lockenhaus) (bélyegzés vagy vár belépő)	Városszalónak (Stadtschlaining) (bélyegzés vagy vár belépő)
Rohonc (Rechnitz) (bélyegzés Rohoncon vagy fénykép a romokról)	Bozsok Batthyányi kastélyrom (fénykép)
Bozsok Puszta (fénykép)	Bozsoki vár (bélyegzés)
Bozsok Sibrik kastély (fénykép)	Szent Vid-hegyi várrom (fénykép)

A várak bejárásához ajánlott túraútvonal:

Kőszeg – **Kőszegi vár** – Kálvária hegy – Trianon kereszt - Hét forrás – **Óház** – Vörös kereszt – Stájer házak - Hörmann forrás - Írottkö – határátkelőhely - Léka – **Lékai vár** – Hosszúszeg (Langeck) – Felsőszénégető (Oberkohlstatten) – Szalónakhuta (Glashütten) - Városszalónak (Stadtschlaining) – **Szalónak vára** – Schönau – Nagy-Szarvaskő (Grosser Hirschenstein) – Tüdőszanatórium – Faludi-völgy (Faludital) – **Rohonci vár (Ödes Schloss)** – Rohonc (Rechnitz) – határátkelőhely - Bozsok – **Batthyányi kastély romjai** – **Pusztai vár** – **Bozsoki vár** – **Sibrik kastély** – Velem – **Szent Vid vára** – Vörös kereszt – Meszes völgy - Kőszeg

Túramozgalom irányítója:

Orbán Imre: 06-70-9424410 e-mail:orban66@freemail.hu 8523 Egyházaskesző Kossuth út 7)
Erre a címre kell elküldeni az igazolólapot és a túramozgalom kitűzője és emléklapja térítésének összegét, valamint felcímezett válaszborítékot. A kitűző ára: 500.Ft.

Felhasznált illetve ajánlott irodalom:

Juhász László: Burgenland, Várvidék.

Dénes József: Vasi várak.

Bakay Kornél: Castrum Kwszug.

Sedlmayer János: A bozsoki Sibrik-kastély

Fekete Mária: Kora Árpád-kori égett sánc.

Kiss Gábor: Topográfiai megfigyelések Vas vármegye kora Árpád-kori központjaiban.

Herényi István: Szent Vid várának és tartozékainak története

Lékai vár légi felvételen

KŐSZEG (47°23.329 N, 016°32.311 E)

A VIII-IX. századi oklevelekbe először 796-ban említik a vár és város nevét "Kunz Guntio Gunzio" alakban. A honfoglaló magyarok letelepedéséről okleveleink nem beszélnek és Anonymus sem említi. Tatárdúlástól nem szenvedett a település, de az akkori zavaros időket kihasználva az osztrákok szállták meg. Tőlük foglalta vissza néhány év múlva Osl comes fia Herbord, aki a tatárok közeledtekor a király feleségét, gyermekeit, az egyházi kincseket és István király holttestét Dalmáciába mentette. Kőszeg vára "castrum Kuszig" alakban első ízben IV. Béla királynak 1248-ban kiadott oklevelében szerepel, amelyben Herbord grófnak a fenti vitézi tettéért, valamint azért, mert a Frigyes császár birtokába került Kőszeg várát visszafoglalta, a Dráván túli Razna birtokot adományozta. A tatárok kivonulása után, IV. Béla az ország védelme érdekében indított várépítkezései során épülhetett meg Kőszeg új vára, amely egy 1263-ban kelt oklevélben "novum castrum Kyzug" alakban fordul elő. Az új vár és város alapítását Kőszegi Henrik bánnak és hasonló nevű fiának tulajdonítják. Egy 1276-ban kiadott okmányban szerepel első ismert várnagya, "Bullo noster castellanus in Gunz" néven. A várat Henrik halála után a vasvári káptalan előtt 1279-ben kötött osztálylevél szerint a legidősebb fia, István örökölte, aki két év múlva a nádori méltóságot is elnyerte, de féktelen garázda természete miatt "lupus rapax"-nak ragadozó farkasnak is neveztek. E főúr megfélemezésére Habsburg Albert osztrák herceg 1289-ben mintegy 15 000 emberrel Kőszeg alá jött, és a várost a várral együtt elfoglalta. Az ostrom során, amikor is "A várost elborítá a kő, a nyíl, megfesté a védők vére", leégett a minoriták temploma és kolostora. Az ostrom következtében megsérült falakat Albert helyre állíttatta, és erős őrséget hagyott benne Emerberg Berchold várnagy vezetése alatt. III. Endre, az utolsó Árpád-házi királyunk és Albert herceg között 1291. augusztus 26-án megkötött békeszerződésben Albert lemondott a nyugati határszéli területekről azzal a kikötéssel, hogy az ottani több várat, köztük Kőszeg várát is le kell rombolni. III. Endre a székesfehérvári országgyűlésen rendelte el a kőszegi Óvárnak lerombolását. A király halála után 1301-ben a Kőszegiek előbb Vencel cseh királyt, majd Ottó bajor herceget támogatták trónkövetelőként. Amikor Károly Róbert került trónra, ellene lázadtak fel. Iván 1307-ben meghalt, de utódai is a király ellen fordultak, ezért Károly Róbert parancsára 1323-ban Köcski Sándor és Kanizsai Lőrinc Kőszeg várát ostrommal Kőszegi Andrástól elfoglalták. Köcski jutalma sem maradt el, mert ez év június 19-én kelt oklevél szerint hōsi tettéért a Győr megyei Écs és Pázmán falvakat adományozta neki a király. Ez időtől Kőszeg vára és városa királyi birtok volt, melynek régi jogait 1328-ban a király megerősítette, egyben tíz évre mentesítette az adózás alól a város polgárait, azzal, hogy tartoztak az elpusztult falakat újraépíteni, a sérülteket kijavítani, a bástyákat megerősíteni és a várat megfelelően körülárkolni. Zsigmond király 1387-ben felesége, Mária nevében újra megerősítette a kiváltságokat, majd 1392-ben a várost a várral együtt a rác határszéleken fekvő várakért cserében Garai Miklósnak és testvérének Jánosnak adományozta, egyben a kőszegi polgárokat öt évre minden harmincad és vámfizetés alól mentesítette. A birtokba történő beiktatást a veszprémi káptalan 1392. október 20-án jelentette a királynak. E család kezén volt 1441-ig, amikor I. Ulászló király Pálóczi Simon főlovászmesternek és Gúthi Országh Mihály főkincstárnoknak adományozta. III. Frigyes császár 1445-ben rövid ostrom után a várat elfoglalta, és 80 polgárt kihallgatás és ítélet nélkül, koholt vádak alapján felakasztott. A következő évben azonban a város összes kiváltságait megújította, sőt címet is adományozott neki. Frigyesről Mátyás király sereggel foglalta vissza 1482-ben, és fiának Korvin Jánosnak adományozta. II. Ulászló a farkashidai szerződésben ugyancsak Korvinnak adta, azonban 1491-ben Pozsonyban kötött egyezség alapján Miksa császár javára más várakkal együtt Kőszeg váráról is lemondott, amely így az osztrákok kezén maradt egészen a XVII. század közepéig.

Szulejmán szultán elleni 1529. évi sikertelen hadjárata után I. Ferdinánd Jurisics Miklóst küldte másodmagával Konstantinápolyba a béketárgyalásokra. Szolimán azonban Jurisicsot fogságba vezette, s csak 1530 decemberében szabadult rabságából, és tért vissza Kőszegre, ahová még az előző évben nevezték ki várkapitánynak. Szulejmán 1532-ben újabb hadjáratot indított Bécs ellen, melynek során a Dunántúl nagy részének elfoglalása után Bécs ellen vonuló seregéből mintegy 60 000 katona érkezett Kőszeg vára falai alá. A vár ostroma augusztus 10-én kezdődött meg, melyről az egykori krónikás is beszámolt.

„A vár védelme 28 huszárból és 10 vértés lovasból, s a környékről összefutott rémült népből állt. Közülük Jurisics kiválogatta a fegyverforgatásra alkalmasakat, így 700 főre emelkedett a vár védőinek létszáma. Ibrahim nagyvezér három napig lövette éjjel-nappal a dacoló város külső sáncait, míg azok rommá dőltek; ekkor érkezett meg maga a szultán is hadai zömével. Az Ő felséges szemei láttára volt fenntartva az a dicső látvány, melyben a világ győzhetetlen serege egy kis hangyafészket összetipor.

Egyszerre négy oldalról támadt a török had a város belső falai ellen; hágcsókkal elől a boncsuk vivők, hátul az éneklő dervisek. De bizony a dervisek éneke mit sem használt, mert az „igaz hit” harcosai nem tudták kitűzni Kőszeg falaira a lófarkas zászlókat. A védők kudarcra hajtották el őket a falak alól. A vérrel fizetett keserves lecke után a török nagyvezér kénytelen volt szabályos ostromhoz fogni; tűzakkákat ásatott a föld alatt a bástyák ledöntésére, de Jurisics emberei mind a tizenkét aknát ellen aknával szétrombolták. Ekkor Ibrahim egy nagy ostromtornyot építtetett, de Jurisics emberei éjjel felgyújtották a fából készült monstrumot. Ibrahim újra rohamra vezényelte katonáit. A janicsárok négy lófarkas zászlót is kitűztek már a megmászott falakra, de Jurisics lelkesítő szavaira a várórség új viadalt kezdett, s visszaverte a betörő hadat a kitűzött zászlókkal együtt.

A csodavitéséggel visszavert ostrom után török hírnökök jelentek meg fehér zászló alatt a kapunál. Jurisics a fal tetejéről tárgyalt velük.

- A szultán lángol a haragtól! – mondá a hírnök.

- Igyék vizet, majd lecsillapodik! – hangzott a válasz.

- Megesküdött, hogy várad romjai alá fog temetni.

- Esküszöm, hogy jól fogok aludni.

- De a nagyvezér könnyörülni akar rajtad: megkegyelmez, ha a várat átadod, vagy váltságdíjat fizetsz érte.

- A vár nem az enyém; pénzem pedig nincs.

Ez volt a hírnökhöz az utolsó szava Jurisicsnek.

Háromszor ismétlé a felhívást a hírnök; más választ nem kapott. Ezzel fölidézte magára Jurisics a hatalmasok minden haragját.

Még azon az éjszakán minden oldalról megharsantak a csatakürtök, riadót vertek a dobok; a török sereg „virága” a janicsárok rohanták meg a falakat, ádáz Allah ordítással. A harcban megsebesülő Jurisics maradék háromszáz harcosával a templom vastag falai mögött keresett menedéket.

A török elkezdte a fegyvertelen nép, asszony, gyermek, agg elhurcolását. Jurisics elkeseredett e látványra s a keserű harag a hős szívében csodát művelt. Előhozatta a templomi zászlókat, s amint a janicsárok rendetlen tömegben tódultak a piactérre, kirohant háromszáz emberével a templom fala mögül végső kétségbeesett haraggal a dúló hadra.

A törökök azt hitték, a keresztények szentjei szálltak egyszerre alá az égből, amint az arkangyalok képeivel lengő zászlókat meglátták: vad ijedelem lepte meg szíveiket; rohantak hanyatt-homlok vissza a táborba, mint kiket Föld-feletti hatalmak üznek. A kudarcra elfutottak azt beszéltek a táborban, hogy angyalok lángpallosokkal harcoltak ellenük, az agák pedig azt hozták fel mentségül, hogy odabenn még egy belső vár áll, és annak őre csupa vasember. Ez volt a tizenkettedik ostrom Kőszeg ellen és az utolsó.

Még aznap éjjel Jurisicsot a nagyvezér fő tanácsadója kereste fel nagy titokban. A várkapu résén beszéltek. A követ átnyújtott Jurisicsnak egy a nagyvezér által aláírt díszes athémát, amelyben Ibrahim megígérte, ha Jurisics képletesen átadja a várat, vagyis a török kitűzheti a zászlót, akkor befejezik az ostromot, és az egész török had elvonul. Szeptember volt, sürgette az idő a Bécs ellen készülő törököt. Jurisicsnek ekkor már alig volt száz embere, annak is fele sebesült.

- Jól van hát – mondá -, tűzzétek ki a zászlót, de egy török sem léphet be a várba!

Mikor feljött a nap, s a hatalmas török szultán a várra tekintve sátrából, meglepődve látta, hogy Kőszeg falromjain ott lobog a félholdas vörös zászló. Azonnal parancsot adott a táborbontásra, és délután már csak a felvert por mutatta a török had távozását. Huszonöt napig tartotta fel Kőszeg vára a világrész leghatalmasabb seregét, s ez az időhaladék éppen elég idő volt arra, hogy megmentse Bécset.” (Jókai Mór: A Magyar Nemzet története. II. A kőszegi hősök)

Ferdinánd e vitézi tettéért Jurisics Miklóst Kőszeg bárójává nevezte ki, és a várat is nekiadományozta. A város vezetősége pedig úgy határozott, hogy a sikeres megmenekülés emlékére mindennap tizenegy órakor harangoznak, mely hagyományt a város ma is megtartja. Jurisics magtalan halála után 1544-ben Weispriach János báró, ezután Teufel Kristóf császári kapitány, majd pedig a Jurisics fivérek gyermekeinek, ifj. Jurisics Miklósnak és Jánosnak lett zálogbirtoka. 1603-ban már Nádasdy Tamás kezén találjuk Kőszeget, aki 1605-ben Bocskai István vezérének Németh Gergelynek felszólítására a város polgárainak egyetértésével a kapukat megnyitotta. A császáriak azonban kilenc hét múlva visszafoglalták. II. Mátyás király 1616-ban tartozékaival együtt 221 253 forintért Széchy Tamásnak adta el. Bethlen Gábor serege foglalta el 1620 őszén, majd amikor a császári csapatok 1621-ben visszavették, Hörmann Mihály várnagyot árulás vádjával kivégezték. Az ostrom során többször leégett a város, a lakosok házai szinte lakhatatlanná váltak, és sokszor az éhhalállal küszködtek. A nikolsburgi béke után kezdett ismét fejlődésnek indulni Kőszeg és környéke. A magyar országgyűlés több éves követelésének eredményeként 1647-ben Kőszeget és uradalmát visszacsatolták Magyarországhoz, egy év múlva szabad királyi várossá nyilvánították. Hű szolgálataiért pedig 1649-ben Széchy Dénes gróf kapta meg a várat, az Óházat, a környék 13 falujával, vám- és egyéb jogokkal. Az 1680-as évek elején hol a török által támogatott Thököly Imre, hol pedig a császári csapatok birtokába került a város. Tetézte a bajokat, hogy 1684. április 21-én hatalmas tűzvész pusztított, melynek során 242 ház, az 1700 január 30-i tűzben pedig az egész belváros leégett. A Széchyek kihalta után 1795-ben Esterházy Pál herceg szerezte meg örökjoggal Kőszeget és birtokát. II. Rákóczi Ferenc szabadságharca idején hol a kurucoké, hol a császáriaké volt a város. A XIX. Század elején, 1809. június 7-én Eugène Beauharnais alkirály vezetésével francia csapatok foglalták el Kőszeget. Kivonulásuk után az 1830-as években megkezdték a várfalak és bástyák lebontását, s ezzel megszűnt a vár minden hadi jelentősége. Az időközben átalakított vár 1932-ben határőrlaktanya, majd 1954-ben terményraktár lett.

Az elővár alakja és elhelyezkedése teljesen független a város alaprajzi elrendezésétől azt a következtetést lehet levonni, hogy az elővár eredeti alakjában már a városszerkezet kialakulásakor fennállott. Az elővár keleti kapujához a mintegy 12 m széles vizesárkon átvezető híd minden bizonnyal cölöpökön nyugvó fahíd volt, melyet a bejárat előtt felvonóhíd szakított meg. A kapucsarnok feletti egyemeletes épület az elővár alakját követi. Az elővár a belső vár felé nyitott, ahol a vizesárkon újabb híd vezetett annak kapujához, ahol egykor ugyancsak felvonóhíd volt. A nagyjából trapéz alakú belső vár északi és nyugati fala egybeesik a várossal idevezető részével, míg a keleti fal a vizesárok nyomait követi. A korábbi négy saroktoronyból ma már csak délkeleti és az északkeleti van meg, míg az északnyugati és a délnyugati épületszárny tetőszerkezete alatt helyezkedik el. Ezen kívül még az északi szárny közepe táján, annak tetőszerkezete alatt egy ötödik torony maradványai is láthatók, melynek három oldala szabadon állt be a vár udvarára, mert az északi fal, a jelenlegitől északabbra feküdt. A belső vár szélesebb, nyugati épületszárnyának emeleti részén alakították ki a lovagtermet, míg a földszinti részen a pincét. Az északi épülettömbben a kápolnát, a keleti és déli szárnyakon a lakóhelyiségeket helyezték el. Ezeknek az építkezések a XIV. század folyamán zajlottak, míg az északi szárny nyugati részének egy emelettel való bővítése -

melynek anyaga a többitől eltérően téglá - XV. századi építésre utalnak. Ugyancsak e század elejére tehető a vár falfestése, a déli és keleti szárny földszintjének megépítése is. A század végére megépült a várat körülvevő külsőtornyos, pártázatos, lőréses védőfal a védőterasszal. Az 1532. évi ostrom után végeztek ugyan kisebb javításokat, azonban a vár teljes helyreállítása és a várudvar körülépítése 1616-ban történt meg. Az 1777. évi hatalmas tűzvész következtében leégett vár északi szárnyának emeletét lebontották, a déli oldalra megépítették az új szárnyat, amelybe beépült az ötödik torony is. Elkészül az északi, nyugati, és déli oldal árkádsora. Az Esterházyak az ötödik toronyban kápolnát alakítottak ki. A belső várat szűk falsoros vette körül, sarkain kör alaprajzú külsőtornyok nyomai láthatók. -az övező árok eredeti, mélyebb szintjét ma már részben feltöltötték és fákkal beültették. A várost nagyjából szabálytalan, négyszög alaprajzú fal övezte, melynek déli részén az Alsó-kapu, az északi oldalon pedig a Felső- vagy Ausztriai-kapu vezetett ki. Később kijáratot létesítettek a Chernel utca nyugati végénél is, amikor a Halász-tornyot kaputoronnyá alakították át. A városfalat vizesárok övezte, melyet a Gyöngyös-patak vizével töltöttek meg. Az Alsó-kaput 1780-ban, a Felső-kapu tornyát és a Halász-kaput 1838-ban bontották le. A Chernel utcai torony, egy kör alaprajzú külsőtorny és a városfal tekintélyes maradványai még ma is aránylag ép állapotban állnak.

Jurisics Miklós

Kőszegi vár légi felvételen (fotó: Civerttan Bt)

KŐSZEG-ÓHÁZ (47°22.868 N, 016°30.236 E)

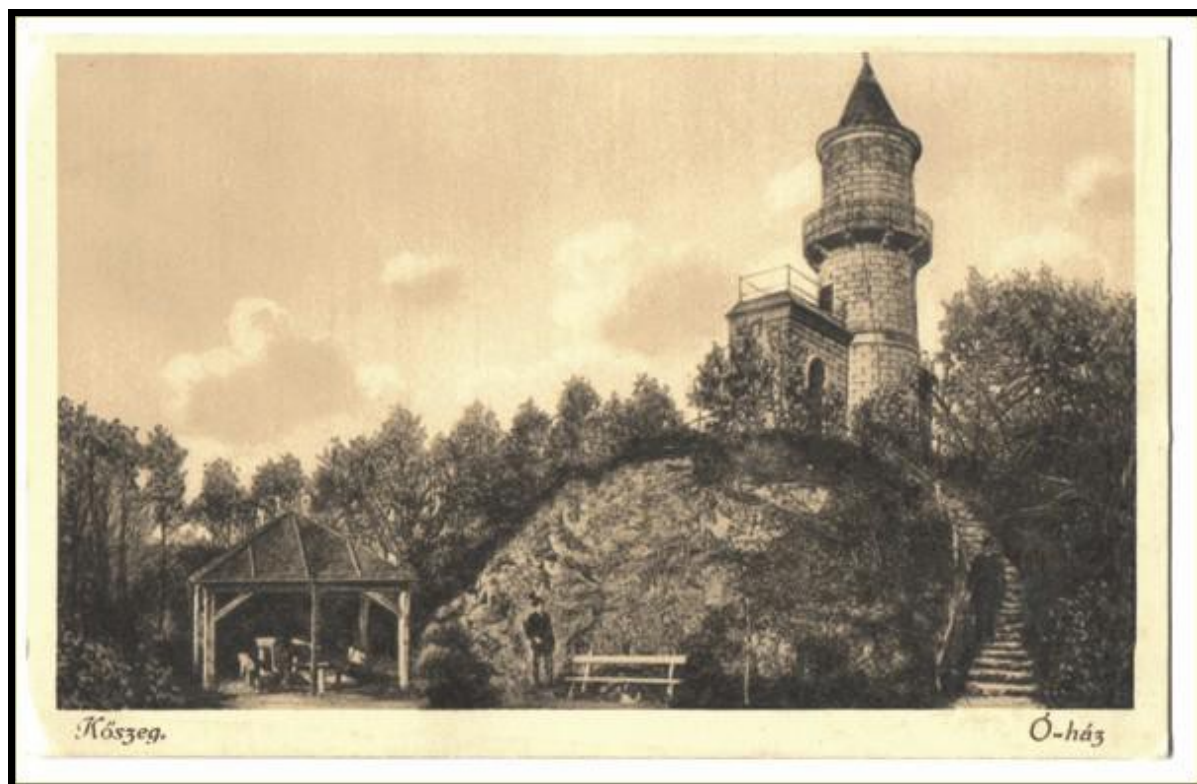
Kőszegtől 3 kilométerre NY-DNY-i irányba, a Kőszegi hegység főgerincén, 606 m magasságban épült a városnak nevet adó vár. Relatív magassága a városhoz képest 330 méter. A hegy ÉNY-i lejtője annyira meredek, hogy ott nem volt szükség árklásra. A mélyebb belső árok három oldalról veszi körül a középső hegykúpot. A külső árok csak DNY-ról, a leginkább támadható gerinc felől védte a várat. A két árok közti elválasztó terület déli részén épület, annak keleti folytatásában a sánc koronájára épített kőfal maradványai láthatóak. A külső várárok keskenyebb mint a belső. Mindkettőt függőlegesen vágta a sziklába. A régi bejáratnál egy felvonóhidás gyaloghíd szerkezetének sziklába vágott helye látható. Az Óházon álló régi kőszegi vár valamikor 1241 előtt épült, talán a Kőszegiek ősei emelték. Maga a Kőszeg név is eredetileg erre a várra vonatkozik. A város régi magyar neve viszont Gyöngyös volt, abból lett a német Güns. Harcias Frigyes osztrák herceg elfoglalta, majd Oslí Herbord vezette királyi sereg 1242 őszén visszafoglalta a várat. A vár Óvár vagy Felsővár néven először 1248-ban szerepel írott forrásban. Az 1289. évi ostrom leírása alapján feltehető, hogy a várnak a kőtorony északi oldalán alagutas vészkijárata volt. A kőszegi Felsővár virágkorából fennmaradt egy határleírás /1354-ből/ amely megnevezi a lékai vártól a kőszegi Felsővárig vezető Lovag-gyalogutat, a Rohoncot és Kőszegét összekötő Várutat és a Felsővár vízellátását biztosító Várkútját.

A Felsővár eredetileg egy hatalmas kőtorony volt, amelynek azonban lehetett előzménye, állhatott itt valamiféle castellum már a IX. században is. A korai keltezésnek fontos támpillére a leletanyag tanúságán túl, az Anonymus Gesta-jában olvasható "Guncil hídjá" kifejezés. Ez nyilván azt a köhidat jelenti, amely a vár kapubástyája előtt állt. A kőtorony téglalap alakú volt, legalsó szintjén

kétszintű. A déli helyiség keleti harmadában épült a sziklába vágott, 11 m mély kifalazott vízgyűjtő (ciszterna), amelynek belső átmérője egy bécsi öl (189 cm). A torony déli végéhez egy félkörívesen záródó védművet építettek, minden bizonnyal a belső lépcső számára. A hatalmas toronyvár legalsó szintjének nem volt ajtaja. Az első emeleti bejáratokhoz mind a nyugati, mind a keleti oldalon lépcső vezetett fel. E falépcsők védelmére mindkét oldalon, a toronyfaltól kb 2 méternyire, kő támfalat emeltek.

1991 és 1995 között tárták fel a 20 x 12.3 m-es méretű lakótornyot, a 8 x 7 m-es déli kapubástyát a hozzá csatlakozó déli-délkeleti várfal szakasszal. 1894-ben már végeztek itt régészeti kutatásokat. A vár feltehetően az 1455-ös osztrák-magyar harcok során pusztult el.

1896-ban a Magyar Turista Egyesület Kőszegi Osztálya kilátót építettek a vártorony fölé, amely 1916-ban összeomlott. Napjainkban a vár tornya szintén kilátóként szolgálja az ide látogató turistákat.

Ó-ház kilátó régi képeslapon

VELEM-SZENTVID (47°21.065 N, 016°28.701 E)

A Szent Vid-hegy őskori eredetű fellegrárával, teraszozott lejtőivel, egy európai jelentőségű korai városias település volt. A későbronzkortól a kelta korig virágzott. Az utóbbi korban talán törzsi központ lehetett. A vár építését megelőzően állt a hegyen egy Karoling kori templom. A korai templomot az Árpád vezette honfoglalók elpusztították, anyagának felhasználásával a tatárjárás után a birtokos Németújvári család egyik tagja építette fel itteni várát. A régészeti feltárások megállapították, hogy a vár DK-i végén egy 2-3,5 m falvastagságú, 3,5 m belső átmérőjű (9-9,5 m külméretű) torony állt. Ehhez 1,4 m vastag kerítőfalak csatlakoztak. E várat első ízben 1270-ben említik, amikor a Héder nembeli I. Henrik fia Henrik bán árulóvá vált, és Vas megyei várait, köztük

Szent Vid várát is Ottokár cseh királynak adta át. IV. László király 1273. július 6-án kelt oklevelében a Ják nemzetségből származó Chepánnak, az Ottokárnak átadott várak, köztük "castrum sua de Scentwyd" visszafoglalását tanúsított vitézségéért bizonyos falvakat adományozott. Németújvári Miklós birtoka 1279-ben, majd fia Iván örökölte, kitől 1289-ben Albert osztrák herceg foglalta el. Az 1291-ben kötött hainburgi béke alapján Albert a várat visszaadta azzal a kikötéssel, hogy azt le kell rombolni. III. Endre király a székesfehérvári országgyűlésen rendelte el, más várakkal együtt Szent Vid várának lerombolását, melyet feltehetően 1296-ban hajtottak végre. Ennek ellenére 1532-ben Jurusics Miklós a Szent Vid kapitánya nevet is viselte, de ekkor minden bizonnyal a vár romokban hevert. A helység 1374-ben "poss. Welyen", 1405-ben "Welyen", 1478-ben "Welem" néven, Rohonc vár tartozékeként szerepel. A XVIII. század elején Hilarian vár tartozékeként szerepel. Batthyány Lajos nádor segítségével a még fennálló keleti sarokbástya oldalán remetelakot és kápolnát épített. A vár megmaradt köveit a lakosság hordta szét építkezéseihez, és ma már csak nyomaiban található meg a Várhegyen.

Szent Vid-hegyi kápolna

LÉKA (47°24.146 N 016°25.527 E)

Léka vára a Gyöngyös-patak (Güns) kanyarulatában, egy sziklán épült. A mai falutól keleti irányba helyezkedik el.

A helység első írásos említése 1242-ből ismert. Története szorosan összefügg a lékai várral. A lékai birtok 1200 körül a Herény nemzetségből származó Bana soproni várispáné volt.

A vár a XIII. század elején épült királyi várként, a Gyöngyös-pataktól körülvett sziklán, az osztrák betörések ellen, mint a völgy záróerődítménye.

Neve 1256-ban „Leuca wara” alakban szerepel egy oklevélben. Az 1242-es oklevél úgy említi, hogy ellenállt a tatároknak.

IV. Béla idején Ausztria és Magyarország között folyó határháborúban játszott fontos szerepet.

Egy oklevél szerint Győr fia Torda védte hősiessé a várat a németek ellen a király nevében. Az Ő lányát vette feleségül Németújvári Miklós gróf, s hozományként az ő tulajdona lett a vár, 1270-ben. A Németújváriaktól Károly Róbert királyunk elvette a várat és a birtokot, mivel a család többször az osztrákok oldalára állt.

Zsigmond király ajándékozta el 1390-ben az Oslai nemzetségből való Kanizsai családnak, akik közel száz évig birtokolták.

1513-ban II. Ulászló a mogyorókeréki Erdődy Péternek adományozta, de két évvel később visszaszerezték.

Az utolsó Kanizsai lány, Orsolya, 1535-ben hozományul vitte férjének, Nádasdy Tamásnak, a többi Kanizsai birtokkal együtt.

Ezt követően közel másfél évszázadon keresztül a Nádasdyak birtoka, akik időt, s pénzt nem kímélve megújították a várat.

Nádasdy Tamás (1498-1562), a magyar protestantizmus támogatója, humanista gondolkodású, nagy műveltségű főúr volt. Mint a kultúra, s az oktatás pártfogója iskolákat, nyomdákat alapított, segítette a tehetséges fiatalok külhoni tanulmányait.

1573-ban horvát bán, 1540-ben országbíró, majd 1554-ben a nádori tisztet töltötte be.

1533-ban ő telepítette a török elől menekülő horvátokat. 1562-ben halt meg Egerváron, ahonnan holttestét 1669-ben szállították Lékára, mikor is elkészült a templom családi kriptája.

Az ő fia az a Nádasdy Ferenc (1555-1604), akit „Fekete Bég” néven emlegettek kortársai; Ő különösen sokat építkezett a várban.

Nagy szerepet játszott a magyar evangélikus egyház szervezésében, udvari papja, Szegedi Máté, volt az első dunántúli evangélikus püspök.

A felesége volt a „hírhedt” Báthory Erzsébet. Az ő unokája, a maga korában „Magyarország krórusának” nevezett Nádasdy Ferenc (1622-1671) katolizált, majd feleségül vette Esterházy Júliát. 1671-ben hűtlenség koholt vádjával fejesztésre ítélték és kivégezték. Árváinak gyámja Draskovich Miklós lett, s 1672-76 között ő irányította a lékai birtokot, amit 1676-ban az Esterházyak szereztek meg.

A szabálytalan alaprajzú, belsőtoronyos vár a XIII. században épült.

Az ún. Alsó-várat, amelyet egy meredek kapaszkodóval érünk el, 1636-ban Nádasdy Ferenc építette. Az Alsó-vár két emelet magasságú, háromszárnyú épület, északnyugati szárnyán két kör alakú bástyával.

Egy kaputornyon keresztül jutunk a falakkal körülvett szűk udvarba, amely 1655-ben alakult ki, ekkor készítették napóráját is.

Az Alsó-vár helyiségei boltozottak, helyenként freskó maradványokat láthatunk. Az alsó várudvarból meredek, fedett árkádos lépcső, s folyosó vezet a középső várudvarba. Itt található az 1557-1559 között épült konyha. Az ötszögletű öregtorony földszintjén található az ún. „Kultusz-terem”. Feltételezések szerint a Johannita lovagrend tagjai találkoztak itt titkos összejöveteleik alkalmával, és ebben a teremben végeztek csillagászati kutatásokat is az év meghatározott napjain. Az öregtorony pincéjében volt a várbörtön, a felső termeiben a földesúri igazságszolgáltatás

eszközei láthatóak. A Felső-várba egy meredek, XVI. századi lépcsőház vezet.

A Felső-várat az ötszögletes, ötszintes sátoztetővel fedett öregtorony, a karsú kápolnatorony és az ún. palota övezi. Az öregtorony és a kápolnatorony a legrégebben épült részei a várnak.

Az udvaron látható – eredetileg több száz méter mély – kút 1548-49ben készült el. A kápolnatorony felső szintjét román ikerablakok törik át a párkány alatt. A torony földszintjét foglalja el az egykori kápolna, amelyet gótikus boltozat fed.

Az ablakmélyedésekben XIII. századi eredetű freskómaradványok láthatók, az alakok közül csupán Szent Miklós alakja ismerhető fel.

A kápolna falában keskeny csigalépcső vezet az ún. „papszobába”. A helyiségben XVI. századi freskódíszítés a Kanizsai család címere látható.

A palota földszintjén a vár legszebb része, a XIII. században készült „Lovagterem” található, amelybe boltíves kapu vezet az udvarból. A kéthajós terem erőteljes bordázatú, kora gótikus keresztboltozatát nyolcszögletű pillérek hordják. Valószínűleg ebben a teremben győzték le Károly Róbert katonái Johannita lovagokat. Lékán érdemes még megtekinteni a „Szent Miklós” plébánia (búcsújáró) templomot, ahol a szentségtartó őrzi a lékai Mária-kegyképet (Mutter vom Guten Rat). Az oltárképen a koronás Máriát, mint Magyarország Nagyasszonyát (Regina Hungariae) láthatjuk koronázási palástban, karján a kiseddel. Az oltár kép alján Buda 1686-os ostroma látható. A templom alatt van a Nádasdy család kriptája. A kriptá oltárán az 1644-ben készült Mária-kegykép eredetije található.

A templomhoz kapcsolódik az egykori Ágoston-rendi kolostor, melyet 1655-1668 között építettek barokk stílusban.

A település látnivalója még az 1719-ben felállított Immaculata (Pestis)-oszlop, a Természetrajzi Múzeum és a Kálváriahegy, ahol az 1678 körül épült Mária-kápolna és a Kálvária templom található.

Léka vára (fotó: Orbán Imre)

Lékai vár régi festményen

VÁROSSZALÓNAK 47°19.312 N, 016°16.760 E

Szalónaki vára a Fejér patak völgyéből (Tauchjental) kiemelkedő magaslaton áll, közvetlenül a kisváros határában. A külső várárkot széles kőhíd íveli át, amelyen Nepomuki Szent János és Szűz Mária homokkőből faragott, életnagyságú szobra áll (1752). A boltíves nagykapu fölött az 1648-as évszám és Batthyány-címer látható. A második kaput A Baumkircher- és a Stubenberg-család címere díszíti (1520). Ezen a kapun keresztül jutunk a Nagy Udvarra, amelynek déli sarkában négyszögletes, késő középkori óratorony áll. A torony nagyobbik, alsó része a 15. században épült, míg felső, bevakolt falát a 17. században emelték. A torony mellett álló, nyeregtetős épület (18. sz.) előteréből fedett lépcső vezet a bástyafalra. A Nagy Udvar mélyen fekvő, nyugati részén volt a vár 80 m mély ciszternája, amely időközben teljesen feltöltődött. Az udvar közepén álló gesztenyefákat Erzsébet királyné megkoronázásakor ültették. A Fekete Udvarba vezető kapu melletti falon Andreas Baumkircher nagyalakú (318x74 cm) emléktáblája látható, a Várúr életnagyságú, lovagi páncélban ábrázolt domborművében és a következő szöveggel: „Nos Andreas Pemkircher de Zolonok Comes posonies hoc magnificu opus fortissimor muroru erigi fecimus Inceptu Anno dni 1450.” A Fekete Udvaron áll a legrégebbi épülete a középkori Öregtorony. Alsó része a 12. század végén, felső része a 15. század második felében, teteje pedig a 17. század elején épült. A földszinti ablaktalan

helyiségben működött 1459-től Baumkircher András pénzverő műhelye. Az építők a torony 5 m vastag falába vésték a tetőre vezető lépcsőt. A legfelső, nyitott emelet minden irányba kitűnő kilövési lehetőséget biztosított az ágyúknak. A Németújváriak a 13. században lakószárnyat építettek az Öregtoronyhoz, amelynek nyomai még ma is kimutathatók a boltíves pincében és a földszinten. A 15. században késő gótikus stílusban épült emeleteket – a befalazott csúcsíves ablakok tanúsága szerint a 17. században átalakították. Története: Már a legrégebbi oklevelekben is a vár megjelöléssel együtt szerepel a helységnév: *Castrum Zloy muk* (1271). „*Castrum Zalonuk*” (1371), majd pedig „*Castellum...in ungarico Zalonok, in theutonico vero Slany vocatum*” (1456). A 13. században a Németújvári grófok birtokában volt a vár és csupán két évig (1289-1291) lengett a tornyán Albert osztrák herceg zászlaja.

A Németújvári-család elűzése után a kanizsaiak tulajdonába került (1327-1371), majd egy Tompek nevű birtokos után, a 15. század elején Debrentei Basi szerezte meg a várat. Szalonak a 15. században élte fénykorát, miután 1445-ben Andreas Baumkircher birtokába került. Az újjár fejedelmi igénnyel bővítette ki az erődítményt és a várkastélyt. Kereskedőkkel az iparosokat telepített le a várfalakon kívül és ezzel lerakta Vgárosszalónak község alapjait. A települést Baumkircher várofallal erősítette meg. A pálos szerzetesek számára templomot és kolostort épített a községben. Baumkircher kezdetben III. Frigyes császárt támogatta, később Mátyás király oldalára állt és a magyar uralkodó szolgálatában több hadjáratot vezetett a Stájer városok, elsősorban Hartberg, Fürstenfeld és Feldbach ellen. III. Frigyes 1471-ben elfogatta és Grácban a két Mura parti városkapu között, nyílt utcán lefejeztette Baumkirchert. A szalonkai birtok előbb fiai, majd unokája, Barbara tulajdonába került, aki négyszer ment férjhez. (Első férje gróf Stubenberg volt, akinek címere a második várkapun látható.) I. Ferdinánd 1527-ben Batthyány Ferencnek, a híres törökverő hősnek ajándékozta Szalonakot, a Baumkircher örökösök ellenállása miatt azonban sokáig nem tudta elfoglalni a birtokot. 1544-ben is csak a szalonkai uradalom felét sikerült megszereznie, míg a másik felén a Kanizsai örökösök Nádasdyak és az Újlakiak osztoztak. 1574-ben az egész birtok Batthyány-tulajdonba került. 1529 és 1532 között pusztította el a várfalakon kívül fekvő települést, 1605-ben pedig Bocsakai csapatai perzselték fel Városszalónakot. Szalonak - százötven évi osztrák közigazgatás után – 1648-ban került vissza Magyarországhoz. A Batthyány-család az első világháború előtt eladta a szalonkai birtokot, amelynek tulajdonjogát-két átmeneti birtokos után-a Budapesti Hermes Bank szerezte meg. A második világháború után a vár elhanyagolt állapotba került. 1956-ban magyar menekültek átmenő tábora volt. Egy évvel később dr. Udo Illig, nyugalmazott osztrák kereskedelmi miniszter vásárolta meg a várat. Az új tulajdonos nagyon sokat tett a szalonkai vár helyreállításáért. 1980-ban a vár a tartomány tulajdonába került. A késő középkori várofallal három kapuja közül egy sem maradt ránk és a bástyafalnak is csak töredékeit kímélte meg a történelem. Az egykori erődítmény romjaiból figyelemreméltó egy saroktorony, egy ötszögletes torony és egy bástya.

Szalónak régi festményen

Szalónak lovagvára (fotó: Orbán Imre)

ROHONC (47°19.572 N, 016°26.558 E)

Rohonc várának romjai a községtől északra, a Faludi-völgy nyugati oldalán emelkedő magaslaton álltak. A Németújváriak középkori vára, amely az évszázadok során kiállt számos ostromban annyira megrongálódott, hogy Mátyás király 1478-as támadása után helyreállításának már nem látták értelmét. A romos falakat 1838-ban bontották le, már csak az árkok, a sáncok és itt-ott az épület fundamentumának maradványai emlékeztetnek az egykori várra. A tatárjárás után a község két részből állt: a várat és a nyugati települést (Deutschmarkt) és az ott emelkedő grófok birtokolták, míg a keleti rész (Ungarmarkt) és sz ott emelkedő kastély a Ják nemzetség tulajdonában volt. 1289-ben Albert osztrák herceg nyolc napig ostromolta a várat, míg be tudta venni. Három évvel később III. Endre visszaszerezte a rohonci várat és ismét a Németújváriak tulajdonába adta. Miután 1329-ben a Jákiak (a Niczky-család ősei) két faluért elcserélték a rohonci birtokukat, az egész község Kakas Miklós tulajdonába került, aki a Németújváriak rohonci ágának megalapítója volt. A 15. század elején Garai Miklós nádor legyőzte és elűzte a magyar királlyal ismételt szembeforduló rohonci grófokat, és Zsigmond hálából neki adományozta a birtokot. 1445-ben Frigyes császár elfoglalta a várat és a Garai-örökösök már hiába pereskedtek, jogaikat többé nem tudták érvényesíteni. Mátyás király, amikor 1478-ban visszafoglalta a várat, egy porosz származású tüzérének, Jakob Margenwerdernek ajándékozta a birtokot. Az új tulajdonos felvette a Rohonczy nevet, Mátyás halála után azonban eladta a rohonci-uradalmat a Baumkircher-családnak. Az 1491-es pozsonyi béke Ausztriához csatolta Rohoncot, amely csak 1648-ban került vissza a közjogilag Magyarországhoz.

Rohonc várának romjai (fotó: Orbán Imre)

BOZSOK-BATTHYÁNY KASTÉLY (47°19.130 N, 016°29.054 E)

Szabályos négyzet alakú, négy sarokbástyás reneszánsz várkastély valamikor a 16. század második felében épülhetett. A kastélyból jelenleg az ÉNY-i és a DNY-i torony, valamint a NY-i szárny alsó szintjének romjai állnak. Sibrik István gyermekei 1602-ben osztoztak meg rajta. Az 1500-1600-as években kedvelt tartózkodási helye volt a Batthyány családnak. 1629-ben leégett. 1665-1670 közötti időszakban Ákosházi Sárkány János vicegenerális tulajdona. 1698-ban a kastély híres látogatója volt II. Rákóczi Ferenc, 1813-ban pedig I. Ferenc király. A várkastély az 1841 évi nagy tűzvészben teljesen elpusztult. Megmaradt köveit nagyrészt széthordták.

BOZSOK (47°19.548 N, 016°29.511 E)

A község közepén épült templommal szemben, a patak keleti oldalán ágyúlőrészekkel ellátott középkori toronyrom, egy castellum ÉNY-i megmaradt sarka. 1603-ban Sibrik Máté ősi kastélyaként említik a tornyot. Történelmünkben nem szerepel. Az 1616-os években már romként említik.

BOZSOK-PUSZTA (47°19.549 N, 016°29.630 E)

A bozsoki temető közelében Puszta néven ismert terület található, amely voltaképpen egy középkori eredetű várhely. Védelmi rendszerének központja egy 21 x 15 m-es felszínű, lekerekített sarkú négyszög alakú, vizenyős környezetéből 2,5 m-rel szigetszerűen kiemelkedő domb. A terület vizenyősségét úgy érték el, hogy egy 100 x 75 m-es területet Ny-ról és D-ről mesterséges töltéssel öveztek. É-ről és K-ről pedig lemélyítették a területet. A töltésen később a víz levezetésére és megközelíthetősége érdekében nyílást vágtak. Az 1973-ban történő próba ásatások a töltés földjéből kora császárkor és középkori kerámiatöredékeket hoztak a felszínre. Birtokosai a Csém nemzetségből származó Sibriek lehettek.

Bozsok várának romjai (fotó: Orbán Imre)

Bozsok Puszta (fotó: Orbán Imre)

BOZSOK SIBRIK KASTÉLY (47°19.791 N, 016°29.485 E)

A település nevével első ízben 1024-ben találkozunk, amikor „Bozuk”-ot, valószínűleg mint földterületet, I. István király a zalavári egyháznak adományozta. A helység „villa Bosuk” alakban az 1277-ben oklevélben fordul elő először, amikor Ompud alországbíró „Datum apud villa Bosuk” írja levelét. 1279.március 4-én a Héder nembeli II. Henrik fia I. Miklós kapta meg. Károly Róbert király 1337. évi oklevele szerint „possessione Bosuk” a Szalók család birtoka, majd amikor 1374.december 31-én a vasvári káptalan előtt Németújvári Henrik bán utódai, Henrik és az Ő unokaöccse László, Rohonc és Kemend várakat és az azokhoz tartozó falvakat egymás között felosztják, „poss. Bosuk” Lászlóé lett. A vasvári káptalan 1405. április 4-én viszont már azt bizonyítja, hogy Zsigmond király parancsára Garai Miklós nádort és testvérét János mestert iktatták be a Rohonc vár birtokába és uradalmába, köztük Bozsuk faluba.

Az egykor szabályos, négy saroktornyos, árkádos udvarú, zsindeley tetejű, vizesárokkaal körülvett várkastély állítólag Mátyás király vadászkastélyának épült 1470 körül. Feltehetően Ő adományozta a Sibrik családnak. A XV: századi udvarházat a XVI-XVII. sz.-ban bővítették emeletesre. A kastély bejárati kapuja feletti címeren Sibrik Ostát és felesége gersei Pethő Éva monogramját látjuk (OS PE), felirata: „ CUSTODI DOMINE INTROITUM ET EXITUM TUUVM A 1614” (Őrizd Uram az itt be- és kilépő tieidet).

Bozsok Sibrik kastély (fotó: Orbán Imre)